

Emanuele Marini
**POMEN VEBROVE
FILOZOFIJE**

171-179

VIA MARCO BIAGI 6
I-20020 MISINITO
ITALIJA

::POVZETEK

ČLANEK JE KRATKA PREDSTAVITEV PRVEGA italijanskega prevoda Vebrove knjige iz leta 1930 *Filozofija. Načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu*, ki je izšel oktobra 2011 skupaj s spisom v Italijanščini *Uomo, dovere, etica nella filosofia di France Veber*, v katerem avtor Emanuele Marini podaje splošne orise in pomen Vebrove filozofije. Celotna Vebrova filozofija se da razumeti kot pot filozofa, ki se zaveda, da so osnove, iz katerih izhaja, nezadostne za popoln razvoj filozofije, kot bi si ga sam želel. Ves znanstveni razvoj Vebrove filozofije stremi k razreševanju vprašanja substance in avtonomije duhovne podstati. Predmetnostna teorija, iz katere izhaja, za ta cilj ne zadostuje. Vebrova filozofija ima še en velik pomen: v njegovih letih se je evropska filozofija odvijala v nemškem govornem prostoru. Veber, ki je začel delovati prav tam, je kljub temu dal prednost svojemu rodnemu jeziku in je brez dvoma ustvaril novo slovensko filozofsko besedišče.

Ključne besede: France Veber, slovenska filozofija, najstvo, etika, Graška šola.

ZUSAMMENFASSUNG*DIE BEDEUTUNG DER PHILOSOPHIE VON F. VEBER*

*Der Beitrag ist eine kurze Präsentation der ersten italienischen Übersetzung des Buches von France Veber *Filozofija. Načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu* (1930). Die Übersetzung wurde im Oktober 2011 in Italien, zusammen mit einer auf Italienisch erfassten Einführung, publiziert: *Uomo, dovere, etica nella filosofia di France Veber*. In diesem Text beschreibt der Autor Emanuele Marini die allgemeinen Aspekte und Bedeutungen der Philosophie von F. Veber. Seine ganze Philosophie kann als Werdegang eines Philosophen verstanden werden, der bewusst ist, dass die Gründe, aus denen er herauskommt, nicht genug für eine vollkommene Entwicklung der Philosophie sind und die Erwartungen des Philosophen selbst nicht erfüllen können. Die ganze wissenschaftliche Entwicklung der Philosophie von F. Veber strebt nach der Lösung der Frage der Substanz im allgemeinen und der Selbstständigkeit der geistlichen Substanzen. Die Gegenstandstheorie ist Vebers Ausgangspunkt, aber sie ist nicht genug für die Erfüllung von diesem Ziel. Die Philosophie von Veber hat noch eine große Bedeutung: in seiner Zeit entwickelte sich die europäische Philosophie vor allem im deutschen Sprachraum. Veber hat seine philosophische Arbeit genau dort angefangen, aber*

trotzdem hat er Vorgang seiner Muttersprache gegeben und er hat ein neues slowenisches philosophisches Lexikon gestaltet.

Schlüsselwörter: France Veber, slowenische Philosophie, Sollen, Ethik, Grazer Schule.

V prispevku najprej kratko predstavim svojo knjigo o Vebru, ki je v Italiji izšla oktobra lani. Knjiga je prvi sodobni prispevek o Vebrovi filozofiji v italijanščini. Pobudo, da bi se pri diplomskem delu iz pravne filozofije ukvarjal z Vebrovo filozofijo, sem dobil od svojega mentorja, ki je od profesorja Venanzia Raspe slišal o Francetu Vebru kot zastopniku in nadaljevalcu Meinongove predmetnostne teorije ter odkritelju najstva kot samostojne predmetnosti. S pomembnostjo in novostjo tega odkritja se sedaj ne bomo ukvarjali, saj smo o tem govorili in razpravljali že lansko leto na simpoziju v Gornji Radgoni ob 120. obletnici rojstva Franceta Vebra. Na podlagi simpozija je že izšla posebno lepa številka revije „Anthropos“.

Ko mi je moj mentor, Prof. Paolo di Lucia, kot temo za diplomsko delo predlagal filozofijo Franceta Vebra, se sam očitno ni zavedal (kar je razumljivo, saj je Veber bil v Italiji popolnoma neznan), da Vebrova filozofija zajema veliko širše teme kot tiste, ki so predmet njegovega mladostnega spisa *Die Natur des Sollens* iz leta 1916. Veber sicer izhaja iz predmetnostne teorije, ji prinaša ogromno novost, vendar jo takoj po premetitvi v Ljubljano na novoustanovljeno filozofsko fakulteto izpopolnjuje in razširja do take mere, da mu postane preozka. Zato mora najti ustrežnejše filozofsko obzorje, v katero bi umestil in zgradil svojo novo filozofijo.

::1. KAKO JE KNJIGA NASTALA

Preden nadaljujem s prikazom pomena Vebrove filozofije, bi želel povedati še nekaj besed o moji knjigi. Ta je izšla kot prevod Vebrovega spisa iz leta 1930 *Filozofija. Načelni nauk o človeku in njegovem mestu v stvarstvu*, in sicer iz dveh razlogov: prvič, izid knjige je podprla Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, ki je med drugimi pogoji postavila tudi tega, da mora biti knjiga publicirana kot prevod slovenskega filozofskega dela v tuj jezik. Drugič, menili smo, da mora največji slovenski filozof biti znan tudi pri nas. Po prvi svetovni vojni je v Italiji imel nekaj prijateljev in kolegov, glas o Vebru pa se ni nikoli razširil. Popolnoma pa je izginil takoj, ko je nehal obiskovati Trst in svoje bivše kolege iz Graške šole. Z namenom, da bi bila katalogizacija in razvrstitev v italijanskih knjižnicah lažja in učinkovitejša, smo kot avtorja

publikacije navedli samega Veبرا. Izražamo upanje, da bo takšna poteza za svoj učinek imela to, da bo, recimo čez nekaj let, o Francetu Vebro v italijanskem govornem prostoru začel govoriti še kdo.

Pred prevodom je umeščena spremna beseda, ki sta jo napisala Prof. Matjaž Potrč in Dr. Vojko Strahovnik. Temu sledi moj spis – razširjena različica diplomskega dela, ki sem ga obranil v Milanu marca leta 2009. Kot urednik knjige v svojem spisu ponudim obsežno predstavitev in uvod v Vebrovo filozofijo; ne ukvarjam se z vsemi temami in spisi, ki jih je Veber napisal, temveč poskušam izoblikovati prvo skico in načrt njegove filozofske poti; od prvih mladostnih spisov do spisov njegove filozofske zrelosti, ki pa je bila nenadoma prekinjena z njegovo prisilno upokojitvijo med drugo svetovno vojno. Na koncu knjige se nahaja krajši slovar Vebrovih filozofskih besed in pojmov v slovenščini z italijanskim in nemškim prevodom, ob tem pa še prva Vebrova bibliografija, ki je doslej izšla v Italiji. Ta bibliografija, ki seveda sama po sebi ne more biti popolna, saj je Vebrova filozofska produkcija, pa tudi članki in komentarji o njej, zelo obsežna, vsaj poskuša biti čim natančnejša in popolnejša, da bi lahko bralcem ponudila čim širši pogled na bibliografsko blago o Vebrovi filozofiji.

Jedro knjige predstavlja prvi italijanski prevod Vebrove *Filozofije* z vsemi avtorjevimi opombami, v katerih ta strokovno razlaga filozofske pojme, ki jih uporablja v glavnem besedilu. To ima obliko zbirke radijskih predavanj, posvečenih predvsem splošni publiki, za katero strogo strokovna filozofska razlaga ni primerna. Delo je absolutno prvi prevod katerekoli Vebrove knjige v italijanščino. Delo ni bilo enostavno, saj smo tudi mi morali “ustvariti” novo italijansko filozofsko besedišče za tiste pojme, za katere je že sam Veber moral ustvariti slovensko besedišče. Upamo, da smo uspeli ponuditi italijanskemu bralcu novost (seveda z vsemi napakami, ki jih nov prevod neizogibno nosi s seboj), ki naj bi bila vredna našega in njegovega truda. Če se bo knjiga sploh prodajala, je pa popolnoma drugo vprašanje.

::2. NAJPOMEMBNEJŠE TEME VEBROVE FILOZOFIJE

Vrnimo se na temo mojega današnjega prispevka. Nočem se ukvarjati z Vebrovo “filologijo” in z zgodovino njegove filozofije v odnosu s predmetnostno teorijo. Želim vam podati eno samo glavno idejo: Vebrova filozofska pot je jasen primer filozofa, ki se zaveda, da so osnove, iz katerih izhaja, nezadostne za popoln razvoj filozofije, kot bi si ga sam želel. To je jasna poteza filozofske zrelosti in zgledne filozofske poti. Kot sta že Prof. Matjaž Potrč in Dr. Vojko Strahovnik zelo dobro pokazala v sedmem odstavku svoje spremne besede, “Preseganje predmetnostne teorije lahko strnemo v a) substance in b) razvidno-

sti. V predmetnostni teoriji ju ne zasledimo¹. Tudi Seraphim Zečević, eden prvih razlagalcev Vebrove filozofije, meni, da ves znanstveni razvoj Vebrove filozofije stremi k razreševanju vprašanja substance in avtonomije duhovne podstati². Še en znak, da se je Veber odmaknil od klasične predmetnostne teorije v prid nove filozofske poti, je dejstvo, da je napisal le eno knjigo od svojega *Sistema filozofije*. Tega je planiral v treh delih po vzoru klasičnega (racionalističnega) sistema znanosti.

Že v okviru predmetnostne teorije Veber nahaja njeno pomanjkljivost v tem, da klasična predmetnostna teorija ne obravnava predmetov nagonskega doživetja kot predmete same po sebi, ampak kot psihološke odseve umskih doživljajev. Meinong sam, kot vemo, v svojem besedilu *Über emotionale Präsentation* prizna in osvoji Vebrovo idejo, da so najstva, kot predmeti stremljenja in hotenja, apsihološki predmeti, tako kot so na primer predstave apsihološki predmeti spoznavnega doživetja. Razvrstitev predmetov nagonskega doživetja med predmete, ki sami po sebi obstajajo neodvisno od doživetja, ki je na njih naperjeno, je prvi korak, ki že preseže predmetnostno teorijo v smer filozofije podstatnosti.

Zahvaljujoč se odkritju posebnega avtonomnega statusa predmetov nagonskih doživljajev lahko leta 1923 Veber utemelji etiko kot logiko nagonske pameti, analogno Aristotelovi logiki umske pameti. Prav zato, ker predmeti nagonskih doživljajev obstajajo neodvisno od doživljajev samih, Veber lahko zgradi strukturo strogih aksiomov in zakonov, ki predpisujejo pravilnost teh doživljajev in dejanj. Logično pravilen ni doživljaj, ki ustreza v danem trenutku in v dani družbi veljavnim splošnim vrednotam, ampak tisti doživljaj, ki ustreza zakonom logike nagonske pameti. Ti zakoni merijo na predmete, ki obstajajo neodvisno od subjektive volje, in ki jih subjekt lahko spozna prav prek svoje nagonske logike ter jih razvrsti v absolutno (se pravi: apsihološko) in za vselej veljavno vrednostno lestev.

“Glas vesti” je ključ, ki omogoča posamezniku najti in določiti konkretne vsebine svojega dejanja v danem trenutku. Kaj mora posameznik početi v danem trenutku življenja in zgodovine? Logika nagonske pameti tega ne more povedati, saj se kvarja le s splošnim zakoni pravilnega dejanja. Verjamem, da prav v glasu vesti lahko najdemo originalnost Vebrovega prispevka. Glas vesti je posamezen, ampak meri na univerzalnost. V glasu vesti splošno veljavni zakoni in najstva postanejo konkretno obvezni za danega posameznika v da-

¹Prim. F. Veber, *Filosofia. Dottrina fondamentale sull'uomo e sul suo posto nella creazione* (prevedel E. Marini), Cittadella, Assisi, 2011, 16.

²“Evolutio tota doctrinalis nostri Philosophi ad solutionem eorum tendebat”: prim. E. Marini, *Uomo, dovere, etica nella filosofia di France Veber*, v: F. Veber, *Filosofia. Dottrina fondamentale sull'uomo e sul suo posto nella creazione* (prevedel E. Marini), Cittadella, Assisi, 2011, 23-342: 323.

nem trenutku. Tukaj ne gre le za eno vrsto "moralnega vzdušja", ki bi lahko spodbujalo pravilno etično dejanje; glas vesti je konkretni odsev moralne resnice za danega posameznika v danem trenutku. Delovati proti glasu vesti bi pomenilo delovati proti samemu subjektu.

Sicer pa ta filozofski vozec ostane pri Vebru nerazčiščen: Veber ne določa in ne fiksira načel svoje etike enkrat za vselej. Le sklepa, da zakoni, ki v danem trenutku morajo oblikovati posameznikovo dejanje, ne smejo biti v nasprotju s splošnimi in za vselej veljavnimi načeli. Namreč, da ne bi teorija o glasu vesti ostala le formalna, moramo upoštevati tudi hermenevtični postopek, ki sta ga prav v tistih letih začela razvijati filozofa Husserl in Heidegger. Človek v svojem dejanju odloča o sebi in v tej odločitvi odloča tudi o smislu pasivnosti, ki stoji pred njim kot izvir in temelj za smisel njegovega dejanja. Naravna normativnost strukture posameznika in družbe, če se opravlja na vsaj formalno pravilen način, je v različnih obdobjih temelj za "pozitivno zakonodajo", ki ne izhaja zgolj iz "prevoda" določenih načel v prakso, ki so sama po sebi splošno veljavna in zaradi tega brez konkretne vsebine, ampak iz praktične odločitve človeka kot posameznika in kot družbenega bitja o sebi samem ter o svojih odnosih z drugimi.

Naslednji korak k filozofiji realnosti Veber naredi v spisu *Filozofija*, kjer jasno obravnava osebo kot samodejavno substanco in opisuje splošno filozofsko antropologijo, ki umešča človeka kot osrednje bitje nad mrtvo naravo, ki pripada stvarnem, in zgolj živo naravo, ki pripada živalim, in pod najvišjo podstatnostjo, ki pripada Bogu. Človek je osrednje bitje, ki v sebi nosi vse lastnosti, ki lahko pripadajo tudi mrtvi naravi, ampak ki je tudi podstat; se pravi samodejavno in avtonomno bitje. Človeška podstatnost nosi ime "oseba". Je pa podnarejena in omejena (okrnjena) substanca, ki sama po sebi zahteva in stremi k neomejeni božji osebnosti.

V *Filozofiji* Bog ni več obravnavan kot "neznanka x", ki omogoča spoznavanje sveta in življenja, ampak kot oseba. Veber prihaja od boga napisanega z malo začetnico, neznanke v načelno ateističnem sistemu, do Boga z veliko začetnico, s katerim človek je lahko v živi zvezi. Veber poskuša tudi dokazati obstoj božje osebnosti, s postopkom, ki je podoben klasičnemu postopku sholastične demonstracije. Kot smo precizirali v naši kritiki, je ta postopek dediščina svojih časov in ostane intelektualističen, ne ustreza pa dejanski poti, po kateri človek lahko pride do vere v Boga.

Zadnji korak, ki ga je Veber naredil pred upokojitvijo, se nahaja v spisu *Vprašanje stvarnosti*. Tam je jasno nakazano, kakšen je bil cilj celotne Vebrove filozofske poti: utemeljiti in upravičiti, da človek ne zadeva zgolj vnanje oblike ali odseva realnosti, temveč realnost samo po sebi. Človek je prepričan, da je v stiku z realnostjo, ne pa z zgolj mentalno podobo. Novodobno vprašanje, ki

gre od Kartezija naprej, Veber rešuje na realističen način: brez potrebe, da Bog (ali ideja Boga) zagotovi človeku, da bo njegovo dejanje naperjeno na realnost in da ga noben zlobni "hudič" ne zmeša, človeški posameznik je vedno sam od sebe v prisotnosti dejanske realnosti, brez kakršnegakoli dvoma. Občutek "zadevanja" zagotavlja to prepričanje, v katerem ni prostora za dvom, ker ni več prostora za spoznavnoteoretični dualizem. Človek *zadeva* realnost: Veber uporablja ta zelo konkreten glagol, ki v tem sistemu nosi skoraj stvarni pomen: človek zadeva filozofsko realnost, kot če bi z roko zadeval ob skalo. Nihče ne more prepričevati tega človeka, ki je zadel z roko ob skalo, da je ta skala le mentalna podoba. Tako se dogaja na splošno tudi na spoznavnoteoretični ravni: človek brez dvoma zadeva ob realnost, in to realnost lahko potem predočuje in opisuje.

Veber se ne loti te teme, tudi zaradi vojnih dogodkov, z enako globino, kot je obdelal podstatnost v *Filozofiji*. Ne pove namreč, ali se to zadevanje tiče tudi predmetov nagonске pameti in božje osebnosti. Mislimo, če sodimo po koherentnosti Vebrove poti, da bi avtor lahko prišel do tega zaključka, le če bi imel čas za to. Človek ne rabi več nobenih sholastičnih dokazov za božjo osebnost, ker zadeva ob njo v svojem dejanju in je tako neposredno prepričan o njenem obstoju. Veber pride tako od "ravnodušnosti" za etična, antropološka ter religiozna načela do njihove pozitivne trditve, in to prav po tej poti, ki izhaja od pomanjkljivosti predmetnostne teorije, ki jih je že na samem začetku opazil.

::3. SLOVENŠČINA KOT FILOZOFSKI JEZIK IN VPRAŠANJE MALEGA NARODA

Sedaj bi želel posvetiti tudi nekaj besed še enemu pomembnemu aspektu Vebrove filozofije: France Veber je brez dvoma ustvaril novo slovensko filozofsko besedišče. Veber je popolnoma upravičeno upoštevan kot največji slovenski filozof vseh časov. Prvič zato, mislim jaz, ki nisem Slovenec, ker ni zanemaril svojega jezika, svojega naroda in svoje kulture. Svoje prve prispevke je napisal v nemščini, vendar le zato, ker je pisal in delal v Gradcu. Takoj ko je prišel na novoustanovljeno ljubljansko univerzo, je začel pisati vse v slovenščini, in mogoče zaradi tega njegova filozofija ni imela tistega mednarodnega odmeva, ki si ga je prav gotovo zaslužila.

V njegovih letih se je evropska filozofija namreč odvijala v nemškem govornem prostoru. Veber, ki je začel delovati prav tam, je kljub temu dal prednost svojemu rodnemu jeziku. Ni enostavno v slovenščini oblikovati nemške pojme, ki so značilni za predmetnostno teorijo. Mogoče se motim, ker nisem Slovenec, ampak zagotovo je bilo tako. Mislim, da je bilo tako težko, kot je zame bilo

težko prevesti Vebrove slovenske pojme v italijanščino. Vsak jezik ima svoje odseve in svoje sence, ki so enkratne in neponovljive. Zato je vsak prevod neka vrsta novega ustvarjanja. To, kar je Veber naredil v svojih časih, velja še posebej sedaj, ko se mali narodi verjetno "sramujejo" svoje majhnosti in se trudijo posnemati "uspehe" velikih narodov. Veber je napisal sijajne besede v svojem spisu *Nacionalizem in krščanstvo*, ki vsebuje Vebrove misli v obliki "kulturnih pisem" Slovincem:

Vprav mali narod mora takó vso pažnjo posvečati svoji notranje-duhovni rasti in moči, glede na katero utegne tudi "mali" narod biti enak "velikemu". Vprav za mali narod utegne postati kar usodno ono posnemanje – velikih narodov, ki je zgrajeno na hrepenenju po samih vnanjih uspehih in po samem prirodnem obvladovanju vse bližnje in daljše okolice³.

Prav sedaj, v naših časih, je močna skušnjava, da svoja dela prilagodimo komercialnim željam trga, tudi filozofskega trga. Nekaj ljudi me je opozorilo na to, da sem se ukvarjal s filozofom, ki je pisal v jeziku, ki ga govori manj prebivalcev kot je prebivalcev evropskega mesta srednje velikosti, in da sem prevedel njegov spis v jezik, ki trenutno v filozofiji ni ravno najpopularnejši. Podobna skušnjava je bila v Vebrovih časih, vendar se je on odločil za svoj jezik, ki ni bil ravno najpopularnejši v filozofiji tistega časa. Ampak vsak jezik je neponovljiv in nosi s seboj velikost in globino naroda, ki ga govori. To dejstvo je Veber jasno razumel in njegovo filozofsko delo nam tudi sedaj služi kot primer in zgled za vse nas. Mali narod lahko utegne doseči duhovno moč, ki je večja od moči "velikih narodov", ker se ta velikost ne meri niti po številu prebivalcev, niti po količini ekonomskih sredstev.

Zato sem zelo srečen in zadovoljen, da sem se lotil prav Franceta Vebra, da sem svoje delo napisal v italijanščini, ne pa v angleščini, in da sem *Filozofijo* prevedel iz izvirnega slovenskega besedila v svoj rodni jezik, ne glede na trgovske uspehe knjige. Svojo publikacijo sem posvetil svojim prijateljem, predvsem tistim prijateljem, ki so v meni spodbudili zanimanje za Vebra, slovensko filozofijo in slovenski jezik.

³F. Veber, *Nacionalizem in krščanstvo: kulturna pisma Slovincem*, Ivo Peršuh, Ljubljana, 1938, 232.

::LITERATURA

- Juhant, J. (2005): "Vebers Ethik in dem "System der Wissenschaft." V: *Anthropos* 37, 1/4, 81-94.
- Marini, E. (2011): "Uomo, dovere, etica nella filosofia di France Veber." V: *Veber, F., Filosofia. Dottrina fondamentale sull'uomo e sul suo posto nella creazione* (prev. Emanuele Marini). Assisi: Cittadella, str. 23-342.
- Potrč, M. (1990): "Etika pri F. Vebru in Kantu." V: *Revija* 2000, 50/51, str. 57-73.
- Strahovnik, V. (2001): "O Vebrovem pojmovanju dveh tipov socialnosti: cerkveno občestvo kot vrhovna oblika človeške socialnosti." V: *Tretji dan*, 11, str. 85-93.
- Strahovnik, V. (2005): "Veber's Ethics." *Anthropos* 37, 1/4, str. 105-116.
- Trstenjak, Anton (ur.) (1972): *Vom Gegenstand zum Sein. Von Meinong zu Weber*. In Honorem Francisci Weber Octogenarii. München: Trofenik.
- Trstenjak, A. (1929): *Die Begründung der Ethik nach Franz Veber*. Innsbruck: Diss. Institutum Philosophicum Oenipontanum S.J.
- Veber, F. (2004): *Die Natur des Sollens und sein Verhältnis zum Werte unter kritischer Würdigung namentlich der neusten einschlägigen Theorien zu untersuchen und das Ergebnis wo möglich den Grundproblemen der Ethik nutzbar zu machen* (Wissenschaftliche Schriftenreihe des Pavelhauses, Band 4; Znanstvena zbirka Pavlove hiše, 4. knjiga). Reichmayr, M. (ur.), Graz; Kulturverein für Steiermark; Bad Radkersburg: Pavelhaus/Pavlova hiša.
- Veber, F. (1923): *Etika. Prvi poizkus eksaktne logike nagnonske pameti*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.
- Veber, F. (2011): *Filosofia. Dottrina fondamentale sull'uomo e sul suo posto nella creazione* (prev. Emanuele Marini). Assisi: Cittadella.
- Veber, F. (1938): *Nacionalizem in krščanstvo: kulturna pisma Slovencem*. Ljubljana: Ivo Peršuh.
- Veber, F. (1939): *Vprašanje stvarnosti: dejstva in analize*. Ljubljana: Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani.
- Zečević, S. (1954): *Francisci Veber theoria de persona. Internum drama philosophi sloveni*. Montréal: Éditions franciscaines.
- Žalec, B. (2001): "Kultura, zgodovina, družina in narod v *Vebrovih Idejnih temeljih slovanskega agrarizma*". V: *Tretji dan*, 11 (2001), str. 74-84.
- Žalec, B. (2002): "Na splošno o Janžekovičevih spisih o Vebrovi filozofiji in njegovem vrednotenju le-te." V: *Juhant, J. in Potočnik, V. (ur.): Mislec in kolesja ideologij. Filozof Janez Janžekovič*, Ljubljana: Družina, str. 177-191.
- Žalec, B. (2011): "Razvoj Vebrove teorije spoznanja." V: *Anthropos*, 1-3, str. 157-168.
- Žalec, B. (2002): *Spisi o Vebru*. Ljubljana: Študentska založba.